

KERESZTÉNY MÁRTÍROK

Kínzás és identitás

A kínzás elviselhetetlen és megalázó testi fájdalom. A keresztények azonban győzelemmé, lelki dicsőséggé nemesítették a legszörnyűbb szenvedést is. Így vált Krisztus kínhalálának eszköze, a kereszt az új vallás jelképévé. A Krisztusról tanúbizonyságot tevő mártírok jelképe is az a kízóeszköz lett, mellyel kivégezték őket. A halál alakította ki a vértanúk azonosságát.

A kereszthalál

A Kr. u. 30-as években egyes zsidók nem tudták elfogadni, hogy a názáreti Jézus - József és Mária fia - a próféták által megjövendölt Messiás. A zsidó főtanács istenkáromlással vádolta Jézust a római hatalom előtt. Jézust úgy végezték ki, ahogy a rabszolgákat és az idegeneket volt szokás: keresztre feszítették. Vallási váddal veszejtették el, s úgy ölték meg, mint közönséges bűnözőt. Majdnem kétezer éven át a zsidóságot kollektív felelősség terhelte Jézus haláláért. A 20. században azonban vitatni kezdték, milyen mértékben felelősek a zsidók és mennyire a rómaiak Krisztus keresztre feszítéséért. Mivel rómaiak már nincsenek, a kérdésnek a zsidó-keresztény viszonyt illetően van jelentősége. A keresztény és a zsidó vallás szempontjából azonban a vita teljesen értelmetlen. Egy vallásnak sem feladata a „felelősök” felkutatása. A felelősség felvetése ráadásul eltereli a figyelmet a megváltás alapvető igazságáról, de pontosan ez a célja. Isten Fiának életét senki sem vehette volna el, ha ő maga ezt nem akarta volna. Jézus az Atya iránti engedelmisségében életét adta az emberért, aki vétkezett és ezért elvesztette az üdvösséget. Jézus nemcsak a „keresztényekért” szenvedett kereszthalált (hiszen ekkor keresztények még nem léteztek), hanem minden emberért, azokért is, akik keresztre feszítették: zsidókért és rómaiakért egyaránt. Jézus kivégzésének eszköze, a kereszt kozmikus vallási jelkép lett. Krisztus követőire, a keresztényekre üldözés várt, az üldözők pedig roppant agyafúrtaknak bizonyultak, amikor a kínhalál különböző módjait kellett kieszelniük. A vértanúk bátran követték mesterüket a halálba. Kínsszenvedésüket mártírakták és passiótörténetek ecsetelték - ezek voltak az ókori thrillerek -, kivégzésük eszközei különös jelentőséget kaptak. A kízóeszközök biztosították a vértanúk identitását. A kízóeszköz a keresztény szent „személyi igazolványa”, melynek segítségével azonosítani tudjuk Jánost, Istvánt, Katalint, Margitot és a többieket. Lássuk, hogyan.

Megkövezés, olajban főzés, megnyúzás, mérgezés, lefejezés

Az Apostolok Cselekedeteiből kiderül, hogy az első keresztények sem ellenállók,

sem anarchisták, sem társadalmi reformerek nem voltak. Az „add meg a császárnak” elv értelmében kínosan ügyeltek arra, hogy ne kerüljenek összeütközésbe a mindenkori hatalommal. Bizonyos zsidó csoportok ösztökélésére azonban csakhamar üldözni kezdték a jeruzsálemi híveket, hiába figyelmeztetett

Gamaliel rabbi, hogy minden üldözés a visszájára sül el.

A zsidóság sem vallásilag, sem etnikailag, sem politikailag nem volt egységes, és a római elnyomás csak fokozta belső ellentéteiket. A feszültségek levezetésére azt a jól bevált módszert választották, hogy másokat bemószeroltak. A Jeruzsálemben lévő „libertinus, cirenei, alexandriai, kilikiai és ázsiai zsinagógák” bevádolták Istvánt, hogy káromolja Mózeszt és az Istent: „Amikor ezt hallották, haragra gyulladtak, és fogukat vicsorgatták ellene. István azonban a Szentlélekkel eltelve fölnézett az égre, és látta az Isten dicsőségét és Jézust az Isten jobbján. Felkiáltott: „Látom, hogy nyitva az ég, és az Emberfia ott áll az Isten jobbján. « Erre ordítani kezdtek, befogták fülüket, s egy akarral rárontottak, kivonszolták a városból, és megkövezték. A tanúk egy Saul nevű ifjú lábához rakták le ruhájukat.”

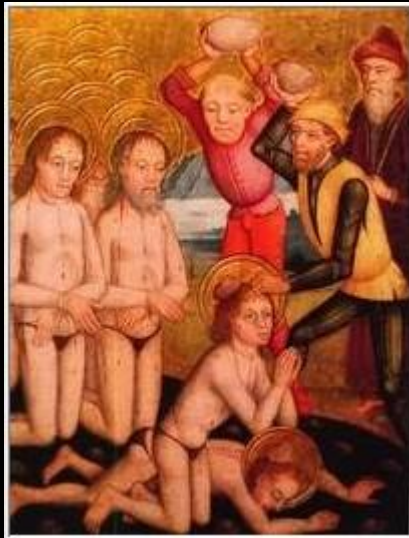
István lett a keresztény mozgalom első vértanúja, akit a művészek ezután három masszív kődarabbal a fején ábrázoltak. Halálra kövezésének tanúja volt Saul, aki tovább folytatta az üldözést, míg a

damaszkuszi úton történt csoda hatására meg nem tért. Ugyanebben az időben Heródes Agrippa király „kedvezni akart a zsidóknak”, ezért kivégeztette Jeruzsálem első püspökét, Jakab apostolt, Pétert pedig börtönbe vetette. Miközben azon morfondírozott, hogyan végeztesse ki, hogy minél jobb szórakozást szerezzen népének, egy angyal kiszabadította Pétert a tömlődéből. A főapostolokat végül nem a zsidók, hanem a pogányok végezték ki Rómában Kr. u. 67-ben. Pál római polgárjoggal rendelkezett, ezért karddal lefejezték, Pétert azonban a rabszolgáknak és idegeneknek dukáló keresztre feszítés várta. Amikor tiltakozott, hogy nem méltó ugyanolyan halálra, mint az Úr, fejjel lefelé szegezték a keresztre. Testvérét, Andrást keresztben feszítették meg, Bertalan apostolt pedig megnyúzták. János apostolt Rómába vitték Domitianus császár elé, és halálra ítélték. Forró olajjal teli üstben főzték, de János sértetlenül lépett ki a gyilkos fürdőből. Ekkor egy méreggel teli serleget kellett kiinnia, de mivel az sem ártott neki, Patmosz szigetére száműzték. Pált karddal, Bertalant kezében tartott lenyúzott bőrével, János evangélistát kehellyel ábrázolták a későbbiekben a művészek. Egyedül Péter esetében nem a kínzóeszköz azonosításának feltétele, hanem a mennyország kulcsai, melyeket kezében tart.

Halál az arénában

Miért viseltetett ily heveny ellenszenvvel az idegen hiteket integráló, vallásilag többnyire toleráns pogány római hatalom a keresztények iránt? A kereszténység - a judaizmussal ellentétben - újszülött vallás (*religio nova*) volt, a hagyománytisztelő római pogányok pedig viszolyogtak az újításoktól. A rómaiak a keresztényeket zsidó szektának tartották, és nem bocsátották meg nekik, hogy szakítottak őseik vallásával. Palesztina meghódítása után Augustus és Tiberius a zsidó vallást bevett vallássá (*religio licita*) tették annak dacára, hogy a judaizmus

összeegyeztethetetlen volt a császárkultusszal. A kereszténység azonban nem kapott ilyen elismerést.

A rómaiak három fő okból üldözték a keresztényeket: istentagadásért (*ateizmus*), felségárulásért (*crimen laesae maiestatis*) és megátalkodott makacsságukért (*obstinatio*). A római vallás betartása polgári kötelesség volt, a hazai istenek megvetése hazaárulásnak számított. A hazaárulókat a római jog közellenségnek (*hostis publicus*) tekintette.

A 2. században a tudós ifjabb Plinius Bithynia helytartójaként érdeklődött Traianus császárnál, mit is tegyen a keresztényekkel. Fogalma sem volt, hogy a keresztényeket vallásuk vagy az ezzel kapcsolatos bűneik miatt kell-e üldözni. A részben névtelenül, részben szabályosan följelentett személyeket kihallgatta; azokat, akik azt állították, hogy korábban keresztények voltak, de most már nem, a császárnak bemutatott áldozat után elbocsátotta. Két rabszolganőt megkínoztatott, de mivel ezután is kitartottak „ostoba babonájuk” mellett, makacsságukért halálra ítélte őket.

Plinius jelezte a császárnak, hogy a keresztények behatóbb tanulmányozást érdemelnek, mivel vallásuk minden néprétegben és minden vidéken jelentősen terjed. Traianus megnyugtatta Pliniust, hogy nyomozni nem kell a keresztények után. Ha azonban feljelentik őket, és a vád rájuk bizonyul, meg kell őket büntetni. Aki tagadja, hogy keresztény, s ezt tetteivel bizonyítja, például áldozatot mutat be Róma isteneinek, nyerjen bocsánatot.

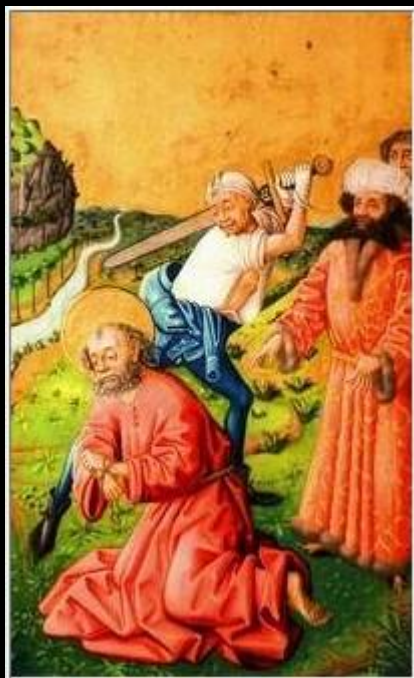
A 3-század közepéig nem beszélhetünk keresztényüldözésről, csak keresztények ellen lefolytatott perekéről. Ezek természeti csapások és katonai balsikerek esetén feltűnően megsokasodtak. Septimius Severus súlyos büntetés terhe mellett megtiltotta, hogy valaki zsidóvá vagy kereszténnyé legyen. 203-ban Karthágóban rajtaütöttek egy keresztény baráti csoporton. Közéjük tartozott Perpetua, egy ifjú patríciusfeleség és rabszolganője, Felicitas, valamint Saturnius, Secundulus és Revocatus. Még nem keresztelkedtek meg, csak hitjelöltek (katekumeri) voltak. Saturnus hitoktató vállalta, hogy a kereszttség fölvétele előtt a szükséges oktatásban részesíti őket. Perpetua még szoptatta első gyermekét, Felicitas közvetlenül szülés előtt állt. Saturnus, mihelyt értesült a rábízott hittanulók elfogatásáról, önként jelentkezett a hatóságoknál, hogy védencei mellett állhasson, és ha kell, velük együtt szenvedjen vértanúhalált.

Perpetua kiváló nevelésben részesült, és jártas volt az írásban. Naplószerű följegyzéseket készített közös élményeiről, melyek szenvedéstörténetük jegyzőkönyvével együtt szó szerint ránk maradtak. Ez a világtörténelem legszebb börtönnaplója. A rabokat föld alatti zárkában helyezték el. *„Borzadva riadtam vissza, mert még sohasem tapasztaltam ilyen sötétséget - írja Perpetua. - Borzalmas nap! Nyomasztó a hőség ebben az embertömegben. Szorongás a katonák gyalázatos zsarolási kísérletei miatt! És ehhez még a távol lévő gyermekem gondja is emésztett. [...] Aztán mégis elértem, hogy a gyermek mellettem maradhasson a börtönben, így idővel magamhoz tértem, és megerősödtem, amíg gyermekemet gondoztam. Sőt, lassan palotává lett számomra a börtön, úgyhogy szívesebben tartózkodtam ott, mint bárhol másutt.*

" Perpetua leírja, hogyan látogatta meg magas városi tisztséget viselő apja a börtönben, miként kísérelte meg rávenni Krisztusba vetett hitének megtagadására, és ő miért tagadta meg apja kérését. Tudósít a keresztségről, amelyet a foglyok a börtönben az első kínálkozó alkalommal megkaptak.

A rájuk váró sors bizonytalanságában Perpetua világosságért imádkozott. Ekkor a következő álmot látta: egy magas létra lábánál rémisztő sárkány hevert, ők pedig a létrán egymás után fölkapaszkodtak az égbe, ahol örömmel fogadták őket. Saturus hágott föl elsőnek, és lekiáltott: „Perpetua, várlak! De vigyázz, meg ne marjon ez a sárkány! - »Nem fog bántani!« Jézus nevében ráléptem a fejére, mintha az lenne az első fok. Így tudtuk meg, hogy szenvedés vár ránk. Attól fogva nem is reménykedtünk a világban. "

Felicitas a nyolcadik hónapban volt, kínozza a gond, hogy várandós lévén elhalasztják vértanúságát. A római törvény ugyanis tiltotta az áldott állapotban lévő nők kivégzését. Társait is nyomasztotta, hogy Felicitast, aki annyira hozzájuk tartozott, hátra kell hagyniuk a remélt vértanúság útján. Ez kitűnően mutatja, hogy a keresztények nem tettek különbséget szabadok és rabszolgák között. A vértanúság volt a legtöbb, amit a keresztény életében elérhetett, és a szabad patríciusoknak fáj, hogy rabszolga hittestvérük nem részesülhet a dicsőségben. Két nappal a cirkuszi játékok előtt közösen imádkoztak az Úrhoz. Az ima befejezése után azonnal megindultak Felicitas fájdalmai. Amint nyolcadik hónapos szülésnél természetes, a szülés meggyötörte, nagy fájdalmai voltak. Akkor az egyik börtönőr azt mondta neki: „Ha már most ekkora lármát csapsz, mit csinálsz majd, ha a vadállatok elé vetnek?" Ő azonban ezt válaszolta: „Amit most szenvedek, azt én szenvedem, akkor azonban más valaki lesz bennem, aki helyettem fog szenvedni; mert én is őérette szenvedek!"

Hosszú fogság után kihallgatásra hurcolták őket a fórumra. Perpetua apja magával hozta unokáját, Perpetua fiát, és megpróbálta leráncigálni Perpetuát az emelvényről: „Szánd meg a fiadat!" Hilarius helytartó, aki a kihallgatást vezette, szintén így beszélt: „Légy tekintettel atyád ősz fejére! Kíméld kisfiadat! Áldozz a császár üdvére!" Perpetua kurtán válaszolt: „Nem!" Amikor a helytartó látta Perpetua határozottságát, föltette a szokásos kérdést: „Keresztény vagy?" „Igen, keresztény vagyok. " Rögtön el is hangzott az ítélet: „Az állatok elé!" A hitvallókat ugyanis állatok elé kellett dobni. „ Vidáman tértünk vissza börtönünkbe - írja Perpetua. - Nemsokára fölragyog győzelmünk napja."

A keresztények nemcsak szabad és rabszolga, hanem férfi és nő között sem tettek különbséget, ellentétben a zsidó és a római vallással. A római hatóság még a halálban is kigúnyolta azt, amit annyira nem értett a keresztényeknél, ezért más vadállat elé vetette a nőket és a férfiakat. Perpetuának és Felicitasnak egy megvadult fehér tehénnel kellett megvívnia. Felicitas melléből csöpögött a tej - a tehén bevetésével a rómaiak meglehetősen ízléstelenül akarták szórakoztatni a cirkuszi közönséget.

Perpetua korábban azt álmodta, sikeresen vív meg egy hatalmas fekete etióp

bokszolóval - a Sátánnal. Kivédte a tehén támadását, csak a ruháját tépte le róla az állat, mire Perpetua gondosan betakarta magát, és megigazította haját, nehogy ápolatlan benyomást keltsen, amikor legnagyobb győzelmét aratja. A felbőszített tehén nem tudott ártani a nőknek, ezért végül tőrrel leszúrták őket. Saturusnak, Saturninusnak és Revocatusnak először leopárdokkal kellett megívniuk: az első menetben ők győztek. Ezután medvéket uszítottak rájuk, akiktől Revocatus különösen irtózott, korábban azért könyörgött, bárcsak azonnal széttépnek a leopárdok. De a második menetben is a keresztények maradtak talpon. Harmadjára vadkant küldtek az arénába, ám ez a gladiátort öklelte fel, nem a hitvallókat. Ekkor Saturusra ráeresztettek egy megvadult leopárdot, társait pedig karddal ölték meg.

Tömeges üldözés: fogkiverés, szemkitolás, rostélyon sütögetés

Az első tervszerű keresztényüldözést Decius császár indította meg. Mint minden pogrom, ez is az államhatalom válságának jele volt. Decius a Római Birodalom külső és belső bajainak okát a kereszténységben kereste. Egységes államvallással akarta megmenteni a birodalom egységét, ezért 250 tavaszán elrendelte, hogy a birodalom valamennyi alattvalója mutasson be áldozatot az állam isteneinek és a császárnak, amiről a hatóságok igazolást (*libellus*) adtak. A kínzástól való félelem miatt sokan lettek hittagadóvá (*lapsi*) vagy áldozatbemutatóvá (*sacrificati, thurificati*), esetleg hamis igazolást szereztek be ezekről (*libellatici*). Sok püspök átadta az üldözőknek a Szentírást (*traditores*).

A deciusi üldözés szörnyűségeit Apollónia passiója érzékelteti: „Először megragadtak egy idős embert, név szerint Metrászt, és azt kívánták tőle, hogy gyalázza Istent. Mivel nem járt el a kedvük szerint, megverték, kihegyezett nádszállal szúrtak az arcába és a szemébe, majd kivezették a városból, és megkövezték. Ezután egy Quinta nevű hívő asszonyt hurcoltak a templomba, és arra akarták kényszeríteni, hogy mutassa be a szokásos áldozatot. Mivel ő ezt teljes utálattal visszautasította, összekötötték a lábát, és úgy vonszolták végig a város durva kövezetén, hogy a nagyobb kövek mind megsebesítették. Utána megostorozták, majd kivezették a városból ugyanarra a helyre, ahol a nép már megölte Metrászt, és őt is megkövezték.

Ezután az egész csőcselék megrohanta a keresztények lakásait. Mindegyikük behatolt keresztény szomszédjához, hogy fosztogasson és raboljon. Az értékesebb dolgokat elvitték, minden mást kidobáltak és elégették az utcákon. Olyan volt az egész, mint valami ellenség által meghódított város. Ezt követően megragadták Apollóniát is, egy tiszteletre méltó korú, tekintélyes hajadont. Olyan durván vágta Apollónia arcába, hogy minden foga kitört. Utána a városon kívül meggyújtottak egy máglyát, és megfenyegették, hogy elevenen elégetik, ha nem ismétli istentelen beszédeiket. Ő azonban, amikor kérésére egy pillanatra elengedték, a lángok közé vetette magát, és ott égett el.” 257-ben Valerianus császár folytatta az üldözést. Ennek áldozata lett Sixtus pápa és Szent Lőrinc diakónus, Róma népszerű szentje. Lőrinc az erőszakos haláltól nem riadt vissza, és erősebbnek bizonyult a halálnál, amiben jó humora is segítette. Amikor az üldözők követelték, hogy adja ki az egyház kincseit, Lőrinc elővezette a vatikáni koldusokat, bénákat és beteget, s rájuk mutatott: ők az egyház kincsei. Amikor

tüzes rostélyon sütögették, Lőrinc a lángokból így szólt a hóhérhoz: „Ez az oldalam már megsült, megfordíthatasz!”

Gallienus 260-ban megszüntette a keresztényüldözést, ezzel hosszú békekorszak köszöntött be a keresztények számára, akik fontos pozíciókat szereztek még a császári udvarban is.

A nagy keresztényüldözés: tömegmészárlás, keréketörés, vérfürdő

Negyven év béke után az üldözés meglepetésszerűen érte a keresztényeket. Diocletianus császár felesége és leánya keresztény volt, a katonaságnál és az udvarban sok keresztény töltött be vezető állást, sőt, az uralkodó egyes tartományok kormányzását is püspökökre bízta.

A keresztényüldözés Galerius társcsászár politikai húzása volt Diocletianus ellen. Galerius anyja, Ro-mula gyűlölte a keresztényeket, akiket ezrével végeztek ki. Patakokban folyt a vér: „*Most utaztam keresztül Maximianus országain, s ezért nem tudok mással álmodni, csak korbácsokkal, kínpadokkal, karóba húzott asszonyokkal, vadállatok elé dobott gyermekekkel. Az Alpeseektől idáig keresztet szegélyezik az országutakat, és azokról keresztények rothadt húsát szaggatják le a vadállatok. Derékig a farkasok, azon fölül a hollók és keselyűk. [...] Ahogy ezelőtt minden provinciának megvolt a nemzeti viselete, most nemzeti kínozóművészet alakult ki mindenütt. Szíriában a forró szurokkal töltött üst védi az isteneket, Kappadóciában az olvasztott ólom, fűdeában a fejsze, Pontusban a kerék. Galerius cae-sar nekem magamnak dicsekedett vele, hogy ő mennyivel emberségesebb isten, mint a keresztényeké. Az egy almatolvajt is örök tűzben sütögettet. Ő olyan rostélyt talált ki, amelyen a legöregebb keresztény is puhára sül egy óra alatt.*”

Móra Ferenc *Aranykoporsó* című regényében szuggesztíven eleveníti fel a nagy keresztényüldözés légkörét. Noha „nemzeti” kínozóművészeiről nem beszélhetünk, tény, hogy keleten kegyetlenebb üldözés folyt, mint nyugaton, mert a keresztények száma ott volt magasabb, és mert az ottani császárok elvakultabbak voltak a keresztényekkel szemben. Az első nagy tömegmészárlást nyugaton rendezték, még hozzá meglepő helyen, az Alpokban, de áldozatai keleti keresztények voltak. A drámai eseményre még 303, a keresztényellenes ediktum kiadása előtt került sor.

Maximianus, Diocletianus társcsászára 284-293 között mészároltatta le a thébai keresztény légió 6666 katonáját. Amikor megparancsolta, hogy áldozzanak a bálványoknak, a keresztény katonák különvonultak a seregtől, és letáboroztak Agaunumban (ma: Sankt Moritz). Maximianus elrendelte, hogy siessenek a többiekkel együtt bemutatni az áldozatot az isteneknek, vagy minden tizediket azon nyomban fejezzék le. A szentek örvendezve nyújtották oda fejüket, egyik a másikat megelőzve igyekezett halálra jutni. Vezérük, Móric (Mauritius, Mauríciusz) azt üzenté a császárnak: „*A te katonáid vagyunk, császár, és az állam védelmére ragadtunk fegyvert. Nincs közöttünk árulás, nincs bennünk félelem, de Krisztus hitét semmiképpen el nem hagyjuk!*” Ekkor Maxentius körülzáratta az egész légiót: „*bekerítették hát Krisztus katonáit az ördög katonái; istentelen kezükkel mészárolták, lovaik patájával megtiporták őket.*”

A thébai légió zászlaját mindenki ismeri: piros alapon fehér kereszt, ez ma Svájc lobogója. A középkorban Szent Móric a Németrómai Birodalom legnagyobb szentje, lándzsája a német császárok felségjelvénye volt. Egy frank szárnyas lándzsából alakították ki úgy, hogy a pengéjébe egy hosszanti nyílást vágtak, s

ebbe erősítették négyszeres ezüst drótköteggel Jézus keresztjének szögereklyéjét.

Szent István királynak is volt ilyen lándzsája. III. Ottó császár megengedte neki, hogy *„királysága legyen, engedelmet adva neki arra, hogy mindenhol szent lándzsát hordoztasson, amint a császárnak szokása, és az Úr szegeiből és Szent Móric lándzsájából saját lándzsáján levő ereklyéket engedett át neki”*. Az első magyar dénáron a király frank szárnyas lándzsát tart a kezében, a körirat pedig nem a pénz kibocsátójára, Istvánra, hanem a szent tárgyra utal: LANCEA REGIS. Szent Móric tiszteletét István király más módon is támogatta: Bakonybélben monostort alapított Szent Móric és vértanútársai tiszteletére.

Érthető, hogy a pogány császárok féltek a keresztény katonáktól. Az azonban kevésbé, hogy miért tartottak annyira a gyenge nőktől. A nők ugyanakkora - ha nem nagyobb - számban főhősei a vértanúaktáknak, mint a férfiak (ami azt bizonyítja, hogy a korai kereszténységben megvalósult a nemek közötti egyenlőség). A Római Birodalomban a nő csak egyetlen területen: a cirkuszi arénában, a nyilvános halálban válhatott közszereplővé mint vértanú. A női mártírok sem bátorságban, sem bölcsességben nem maradtak el férfi társaik mögött.

A legokosabb keresztény nő alexandriai Katalin volt. Beszéde Maxentius császárnak is megtetszett. Katalin megtagadta az áldozatbemutatást, és lehetőséget kért, hogy vitában védje meg hitét. Maxentius Alexandriába hívatta birodalma leghíresebb filozófusait, akik egymás után hajoltak meg Katalin érvelése előtt. A császár dühében máglyára küldte valamennyit. Katalinról letépette ékes ruháját, és ölmos bottal megostoroztatta.

A császár készíttetett egy késekkel fölszerelt kerekekből álló kínzószerszert, amely félelmetes zajt keltett. Katalin előtt azonban a kerék széttört, szétpattanó darabjai megölték a körülötte álló katonákat. A tömeg elismerte *„a keresztények hatalmas Istenét”*, a császárné kérlelte urát, hagyjon föl a harccal, melyet Isten ellen folytat, majd megvallotta, hogy hisz Krisztusban. Erre Maxentius őt is megkínoztatta, majd a testörtiszttel és kétszáz katonával együtt lefejeztette. Katalint is karddal fejezték le. A népszerű szent attribútuma a kerék, ritkábban a kard.

Rómában Cecília bátorította a vértanúságra készülőket. A prefektus visszariadt a nyilvános kivégzéstől, ezért úgy rendelkezett, hogy Cecília házának fűtsék túl a fürdőjét, és ott fojtsák meg vagy égessék el. A tervet azonban nem tudták végrehajtani, s amikor a hóhér karddal akarta megölni, három csapással sem tudta lefejezni Cecíliát. A szűz barátai karjaiban halt meg, holttestét épen találták meg a 16. században. A csodálatos módon fennmaradt holttest alapján készítette Cecíliáról híres márványszobrát Carlo Maderna.

Crispina előkelő szépasszony volt (neve annyit jelent: „szépen bodorított”). 304 tavaszán az északafrikai Thagorában is kíméletlenül felléptek minden kereszténnyel szemben. Crispinával azonban nem mertek ugyanúgy eljárni, mint az egyszerű asszonyokkal, hanem átadták a prokonzulnak. A hosszas tárgyalás alatt Crispina érveivel legyőzte pogány ellenfeleit. Anulinus elrendelte, hogy Crispinát el kell csúfítani: le kell borotválni fejről a haját, hogy arcát a gyalázat takarja, majd ki kell végezni.

„Ellenálló” mártírok: a kínzások fokozódnak

A mártírok halálmegvető bátorságukkal, elképesztő hidegvérükkel hóhéraik idegeire mentek. A kínzások nem tudták megtörni őket, a fizikai fájdalmat semmibe vették, ezért meg kellett ismételni a kínzást, vagy újabb halálnemeket kellett kieszelni. A vértanúk fokozódó kínjait a passió műfajának sikere is megkövetelte: a legendák nemcsak erkölcsi tanulsággal szolgáltak, ezek voltak a középkor „horrorfilmjei” is, melyeket hátborzongató elemekkel spékelték meg. Az autentikus mártíraktákat nemegyszer úgy lehet megkülönböztetni a későbbi vértanúlegendáktól, hogy az utóbbiakban több csoda vagy hajmeresztő kínzás szerepel.

Dénes sikeres térítőként működött Párizsban, amikor kitört az üldözés, és Fescennius prefektus prédikálás közben letartóztatta. Gúnyt űztek belőle, a börtönben megkínozták. Rostélyhoz bilincseltek, és tűz fölött sütögették, majd vadállatok elé dobták, végül keresztre szegezték, de sem a hitét, sem az életét nem tudták kioltani. Visszavitték a börtönbe, ahol a halálra ítélt keresztényeknek misézett. Az örök kivonszolták a börtönből, és a mártírok hegyén (Mons Martyrum - a párizsi Montmartre) lefejezték. Ám Dénes ekkor sem veszítette el a fejét: felvette a porba hullt testrészt, és két mérföldet ballagott vele, egészen addig a helyig, melyet róla Saint-Denis-nek neveztek el. Sírja fölé épült a híres bazilika.

Antiókhiai Margit tekintélyes pogány pap leánya volt. Anyja korán meghalt, így Margitot keresztény dajkája nevelte. Apja mindent elkövetett, hogy lányát „kijózanítsa”. Amikor látta, hogy semmire sem megy, iszonyúan megharagudott, rá sem bírt nézni, sőt, elűzte a házatól. Margit épp bárányokat legeltetett, amikor Antiókhiaiba érkezett Olybrius prefektus a keresztények üldözésére. Olybriusnak feltűnt Margit szépsége, ezért parancsot adott szolgálóinak, hogy tudják meg, ki ez a leány. Ha szabad, feleségül veszi, ha rabszolga, megadja az árát, és ágyasává teszi. Margit azonban visszautasította, és keresztény hite mellett is kitartott. Erre a prefektus megparancsolta, hogy Margitot a hajánál fogva akasszák fel, és vesszőkkel ütlegeljék. A hóhérok úgy megverték, hogy testéből patakzott a vér. Ezután kínpadra vonták, s testét kampókkal tépték. A körülállók már nem bírták nézni, Margit azonban semmibe vette a kínzást.

Erre kieszeltek, hogy másnap máglyán égetik el. „Miközben Margit a világ Üdvözítőjéhez imádkozott, sárkány képében megjött a Gonoszság fejedelme ezer ártásával és sokféle rémképével, hogy megfélemlítse őt. Orrából és szájából tüzet okádott, és el akarta nyelni Isten szolgáját. Margit azonban szokott fegyveréhez folyamodott, a kereszt jelét rajzolta az ellenségfelé. A sárkány meghátrált, nem tudott ártani Margitnak.” Amikor reggel a bíró látta, hogy Margit vidám arccal jön eléje, mintha mi sem történt volna, elragadta a düh. Ruhátlanul függesztették fel Margitot, és fáklyákkal égették oldalát. Margit azonban csak annyit érzett, mintha gyenge harmat öntöznél. Ekkor egy nagy kádat színültig töltöttek vízzel, megkötözték Margit kezét és lábát, s beledobták a kádba. Margit imájára azonban szétszakadtak a kötelékek, és a leány sértetlenül kilépett a kádból. A sokaság Krisztus hitére tért. A bíró félt, hogy a nép fellázad, ezért minden kivizsgálás nélkül lefejezésre ítélte azokat, akik Margit tanúságtétele láttán hívők lettek.

Látva Margit legyőzhetetlen állhatatosságát, megparancsolta, hogy őt is fejezzék le. Margit jelképe a sárkány lett, aki rendszerint meghunyászkodva fekszik a lábai előtt.

Borbála is pogány apa szép leánya volt, a császárvárosban, Nikomédiában élt. Apja annyira féltette, hogy valahányszor elutazott, Borbálát egy toronyba zárta. Borbála közben felvette a keresztségét, és a Szentháromságba vetett hite jeleként a torony falába, amelyen addig csak két ablak volt, vágatott egy harmadikat is. Atyja az ablakok számából fölismerte, hogy Borbála elhagyta ősei hitét. Emiatt azonnal meg akarta ölni, ám Borbálának sikerült elmenekülnie, mert a torony fala és a sziklák megnyíltak előtte. A hegyek között, egy barlangban rejtőzött, de egy pásztor elárulta atyjának a rejtékhelyet.

Apja ekkor bíró elé hurcolta Borbálát. A bíró megfélemlítésül keresztényeket gyötörtetett a leány szeme láttára a legválogatottabb kínzásokkal, majd ruhátlanul pellengérré állíttatta Borbálát. Testét a földből felszálló köd és az égből leereszkedő felhő úgy beburkolta, mintha teljesen föl lett volna öltözve. Végül a bíró fővesztésre ítélte, és ekkor történt a legszörnyűbb: az apa, aki korábban esztelen féltékenységgel óvta leányát, most maga ragadta meg a kardot, és fejezte le. A szívtelen apát villám sújtotta, és nem maradt belőle más, csak egy maréknyi hamu. Borbála attribútuma a torony.

A hunok és a tizenegyezer vértanú

A 4-5. században germán törzsek törtek be a Római Birodalom területére, és „füstölgő máglyarakássá” változtatták a termékeny rónaságokat. A germánok pogányok voltak. Azokat, akik be akartak települni, az ekkor már keresztény római hatalom kötelezte az államvallás felvételére. Mivel 378 táján a császár vallása a kereszténység ariánus változata volt, a gótok és a vandálok az arianizmust vették fel. Ugyanekkor jelentek meg a vérszomjas hunok, akik nem tértek meg. A hunok hamarosan a keresztény legendairódalom főszereplői lettek. A betörő barbárok és a római keresztények közötti ellentéteket megőrző legendák közül a leghíresebb Szent Orsolya és a tizenegyezer szűz története.

Orsolya Britannia keresztény királyának lánya volt. Szűzi erkölcsösségének, bölcsességének és szépségének mindenfelé híre kelt. Anglia pogány királya feleségül kérte Orsolyát fia számára. Orsolya azt tanácsolta atyjának, adja beleegyezését, de csak azzal a feltétellel, ha tíz válogatott szűz lehet vigasztalására, és mind maga, mind a többi szűz mellé adjon még másik ezer-ezer szüzet; szerezzen három sor evezőst, és adjon Orsolyának háromévi haladékat szüességi fogadalma miatt. Vőlegénye keresztelkedjék meg, és e három esztendő során gyarapodjék a hitben. Az ifjú elfogadta a feltételeket.

Püspökök csatlakoztak Orsolyához és társaihoz, hogy velük menjenek zarándokútra. Miután összegyűltek a szüzek, s rendelkezésre állt az evezős hajó is, kedvező széllel egy nap leforgása alatt Galliába eveztek, onnan pedig Kölnbe és Rómába mentek. Cyriacus pápa Britanniából származott, és sok rokona volt a szüzek között, ezért az egész papsággal a legnagyobb tiszteletadással fogadta őket. A római hadsereg két gonosz vezére, Maximus és Africanus látták a szüzek sokaságát, és mivel sokan sereglettek hozzájuk, férfiak és nők is, megijedtek, hogy általuk túlságosan elharapódzhat a keresztények vallása. Ezért gondosan földértették útvonalukat, és követeket küldtek rokonukhoz, Gyulához, a hun nép fejedelméhez, hogy vezesse ellenük hadseregét, mert keresztények, és ahogy Kölnbe érnek, mészárolja le őket.

A szüzek és püspökök Kölnbe visszatérve, a várost a hunoktól körülzárva találták. Amint a barbárok meglátták őket, irtózatossal rájuk rontottak, mint veszett farkasok a bárányokra, és az egész sokaságot legyilkolták. Mikor Orsolyához jutottak, csodálatos szépsége láttán fejedelmük bámulatba esett, és azt ígérte neki, hogy feleségül veszi. Orsolya visszautasította, s mivel a fejedelem látta, hogy megveti, nyilával átlőtte. Orsolyát ettől kezdve nyílveszővel ábrázolják.

A kínhalál mint győzelem

Zsidók, rómaiak, hunok irtották tűzzel-vassal a keresztényeket, kiítani mégsem tudták őket. „*Sangu-is martyrum semen Ecclesiae*”- az egyház a vértanúk véréből született -, állapította meg Tertullianus. A keresztények örültek a vértanúhalálnak, szinte keresték az alkalmat, hogy tanúságot tegyenek Krisztusról. A vértanúhalál a győzelem napja, a halál legyőzésének ünnepe. A mártír halálának napja mennyei születésnapja, ekkor „születik bele” a mennyországba, ekkor foglalja el helyét Krisztus jobbján. A vértanúk győzelmi mámorban úsznak, passiójuk lényeges eleme az öröm. Kínzóik nem tudják megtörni őket, legtöbbször megölni is csak sokadjára sikerül, kitartásuk, példamutatásuk pedig új keresztényeket teremt az egyház számára.